

ДИСКУРСОЛОГІЯ: СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА

УДК 811.112.2:159.955:378

**НАУКА ТА ІННОВАЦІЇ
КЛАСИЧНОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО KARAZIN – UNI**

П.Т. Гусєва, канд. філол. наук, Л.П. Кургут, канд. філол. наук (Харків)

Розглядаються проблеми дослідницького університету: наука – навчання: конструювання когнітивно-концептуальної моделі мови, її реалізація, впровадження в ракурсі моделі наукових досліджень інноваційних технологій, комп'ютерних технологій та різнопланових актуальних лінгвопрограм. Висвітлюються алгоритми каузальної семантики через призму граматики тексту на актуальних оригінальній спрямованості дискурсах, схемах для роботи аспірантів, студентів в аудиторії/ самостійно/ на on-line конференціях тощо.

Ключові слова: алгоритми каузальності, дослідницький університет, когнітивно-концептуальна модель, лінгвотехнології, новітні лінгвопроекти.

Гусєва П.Т., Кургут Л.П. Наука и инновации классического исследовательского Karazin Uni. Рассматриваются проблемы исследовательского университета: наука – обучение: конструирование когнитивно-концептуальной модели языка, ее реализация, внедрение в ракурсе модели научных исследований инновационных технологий, компьютерных технологий и разноплановых актуальных лингвопрограмм. Рассматриваются алгоритмы каузальной семантики с позиции грамматики текста на актуальных оригинальной направленности дискурсах, схемах для работы аспирантов, студентов в аудитории/ самостоятельно/ на on-line конференциях и пр.

Ключевые слова: алгоритмы каузальности, исследовательский университет, когнитивно-концептуальная модель, лингвотехнологии, новейшие лингвопроекты.

Gusyeva P.T., Kurgut L.P. Science and Innovations of the Classical Research Karazin Uni. The paper deals with the issues addressed by the research university: science – study process: constructing cognitive and conceptual model of the language, its implementation, introduction within the scope of scholarly research innovation technologies, computer technologies and a variety of modern linguistic programs. The algorithm of casual semantics is provided in terms of the text grammar as based on the modern discourses focused on the most pressing topics, frameworks for PhD students and undergraduate students in class/for self-learning/ at the on-line conferences, etc.

Key words: casualty algorithms, research university, cognitive and conceptual framework, linguistic technologies, the newest linguistic projects.

З метою формування мовознавчого світогляду, гуманістично природньо гармонійного світосприйняття студента тему розглядаємо у ракурсі Концепції стратегічного розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2011–2015 роки: наукові дослідження в галузі фахових знань, синтез теорії та практики, використання у навчальному процесі сучасних інформаційних технологій, створення новітніх лінгвопроектів, іннова-

ційних технологій, що природно імплікує подальший розвиток поліфункціональних досліджень класичного університету, удосконалення підготовки майбутніх фахівців [1, с. 66–67].

Об'єкт дослідження – актуальні концепти науки-навчання на фоні класичних надбань та нових тенденцій лінгвістики – філософії – логіки у ракурсі фундаментальної когнітивно-концептуальної моделі мови.

Предмет – конструювання наукової моделі та різнопланових актуальних лінгвопроектів, комп'ютерних технологій, де реалізуються різні функції, цілі, задачі науки та освіти. Мета – синтез науки та практики навчання на факультеті іноземних мов дослідницького університету. Актуальність – методологічне та практичне формування світогляду студентів, інформаційно-комунікативної культури науки та навчання.

Трактуванню концептів присвячені праці К.Г. Юнга, К. Керенї, О. Фрейденберга, І. Шевченко, Л. Кургут, П. Гусевої, М. Полюжина та інших. Аналіз системовідтворюючих знаків, моделі світу представлені у працях Ю. Апресяна, Н. Арутюнової, Т. Булигіної, Г. Колшанського, В. Пасинок, О. Потебні та інших вчених.

Названа проблема логічно віддзеркалює, перш за все, конституенти когнітивно-концептуальної моделі мови:

Мова ↔ Мислення ↔ Свідомість ↔ Буття, яка реалізується і в навчальному процесі багатогранної діяльності викладачів та студентів: когнітивний, мислетворчий план; концептуальний; дослідницький; навчальний (класичний з урахуванням сучасних напрямів, традиційний, системний, комунікативний, інформаційний, груповий, індивідуальний підхід тощо); методичний; навчально-виховний (творча робота в колективі; бажання студентів працювати в групі; їх творчий настрій, визначення на занятті, наприклад, свого місця в ієрархії сучасних людських цінностей німецькою; мотивація зацікавленості до вивчення мови тощо).

Щодо реалізації визначеної у ХХ столітті та актуальної і в Україні сьогодення моделі: десятки років на кожному першому занятті з німецької мови студентам в аудиторії подається означена когнітивно-концептуальна модель мови незалежно від того, чи студенти вивчали німецьку, чи тільки починають вивчати її. Когніція моделі викликає зацікавленість, творче натхнення студентів, коли в аудиторії осмислюються вже на першому занятті когнітивно-концептуальні складові будь-якої мови, наводяться приклади, формується мовознавчий світогляд, світосприйняття. Осмислюючи науково

логічно, студент розуміє, чому лідирує та чи інша мова у світі, Європі, країні на певному зрізі часу тощо.

Модель віддзеркалює конституенти вічних цінностей будь-якої мови, філософію багатогранного життя, досвід, свідомість, мислення людини, мовознавчий світогляд, світосприйняття тощо. На нашу думку, її можна класифікувати як класичну університетську, бо створена в університеті і використовується впродовж тривалого часу в будь-якій мові, наприклад:

Sprache ↔ Denken ↔ Bewußtsein ↔ Sein.

Різновиди навчального процесу: творчі, розвиваючі диспути, діалоги, актуальні тексти/дискурси життєстверджуючої тематики та за фахом, переклад фахових матеріалів, створення анотацій, доповіді, комунікативні ситуації спонукають студентів до творчої активності і пізнання. При цьому реалізуються різні цілі, функції, задачі, спрямовані на здобуття знань та формування певного мовознавчого світогляду, світосприйняття, моральних устоїв студентів. Така ж картина при проведенні студентських наукових конференцій за фахом, в тому числі on-line конференцій «Сучасні тенденції в науці» з актуальної життєстверджуючої тематики: «Фізика/ біологія в житті людини», «Світло-Людина-Природа», які на занятті розглядаються також як складові природничих, біологічних, соціологічних, філософських наук тощо. Доповіді за фахом та відгуки студентів на них німецькою мовою в Інтернеті відпрацьовуються самостійно, частково на заняттях, що також створює, доповнює інноваційний план навчального процесу та формує певний мовознавчий світогляд, новий ракурс світосприйняття, моральних цінностей молоді університету.

Зазначимо, що до навчального процесу обов'язково залучаються твори німецьких класиків, наприклад: Й. Гете, Ф. Шиллера, Г. Гейне, вірші Р.М. Рільке, які є основою для творчих співбесід в аудиторії; із зацікавленістю студенти вивчають напам'ять твори чи перекладають класику з подальшими диспутами на заняттях, тобто таким чином студентам передається «дух народу», мова якого вивчається. Основними передумовами вико-

ристання творів художньої літератури у навчанні вбачаються можливість отримання у процесі читання автентичної інформації про специфіку країни, картини соціальних умов на певному зрізі часу. За визначенням Вільгельма Гумбольдта: «Мова – це дух народу», що також віддзеркалюється у когнітивно-концептуальній моделі: мова через мислення – свідомість – буття.

Актуальним є залучення студентами до процесу навчання сучасних інтерактивних засобів, формування інформаційно-комунікативної культури навчання через інноваційні технології (одним з прикладів може бути реальний факт зворотнього зв'язку шляхом використання студентом введеної теми «Діловий лист» для спілкування через e-mail з австрійським науковцем: того ж дня отримується позитивна відповідь з пропозицією подальшого спілкування та реакція студента: діалог, подяка за надану інформацію тощо. Важливим є формування культурної самоідентифікації студента як поєднання особистісних характеристик фахівця, його мовного етикету, вміння грамотно, коректно, етично подати в комунікації своє бачення будь-якої ситуації/ проблеми, його професійної якості (одним з елементів реалізації даного завдання може бути створення студентом свого портфоліо).

Нагальною потребою часу є колективний характер праці – «созидание», створення колективів для вирішення конкретних професійних завдань. Тому важливо навчити студентів – майбутніх фахівців, основам міжособистісної взаємодії, культурі, академічності, культурі мовного спілкування, емоційній культурі спілкування, що відпрацьовується у різних інтерактивних формах навчання: рольових іграх, діалогах на задану тему, напр. «Якби я був у парламенті»; мовний етикет телефонних розмов, SMS – повідомлень тощо.

Зауважимо, що зацікавленість студентів заняттями підвищується, коли викладач впроваджує актуальні наукові дослідження в галузі фахових знань, що вивчаються в університеті. Студенту пропонується перекласти з однієї мови на іншу текст неординарної спрямованості “Живые мысли”, визначити складові названої теми, обговорити тему

на занятті, написати твір, резюме тощо. На таких текстах можна не тільки вчитися мати живі думки, але і реально впроваджувати їх у життя. Прогресивні вчені, практики сьогодення пропонують нові пріоритети. Познайомимося з деякими із них.

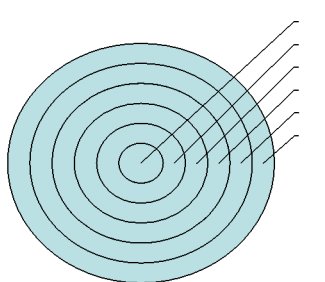
Сучасний психолог Анатолій Некрасов з цього приводу:

«Вначале я предлагаю рассмотреть наиболее распространённый набор ценностей, который важен для большинства людей: муж, жена, семья, дети, родители, работа, друзья, увлечения. Согласитесь, что это интересно, как минимум, 80% населения Земли. Вот здесь и попробуем расставить приоритеты.

В заповеди, данной Иисусом, однозначно говорится: «Возлюби ближнего своего, как самого себя». И вот, за невыполнением этого условия «как самого себя» вырастают и гордыня, и самоуничтожение, и агрессия, и эгоизм, и много других негативных явлений. Стоит поставить себя на достойное место, как всё приходит к естественному состоянию и рождается достоинство человека. По-настоящему любить себя – это очень тонкое и глубокое проникновение в свою суть, это единение со своей душой, это единение с Богом. По-этому по-настоящему любящих себя не так много. Это и создаёт проблемы человечества.

Следует задуматься о своей жизни, о своём понимании мира. Что-то не так в этой жизни, в этом мировоззрении. В центр, в начало всего поместите СЕБЯ! И если Вы сами не будете наполнены любовью к себе [від авторів: позитивом, етичною поведінкою, людяністю, добром], если не будет звучать любовью каждая клеточка, то что Вы действительно сможете отдать вовне? Если Вы сами не будете любить себя, то кто Вас будет любить?

Вторым кругом является то пространство, которое создаёт пара. Это тот комплекс психологических, социальных и экономических отношений, который создаёт семью. Представим схематически новые приоритеты сегодняшнего дня:

1 – ОН+ОНА = ПАРА

2 – ДОМАШНИЙ ОЧАГ

3 – ДЕТИ

4 – РОДИТЕЛИ, РОДСТВЕННИКИ, РОДИНА

5 – ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

6 – УВЛЕЧЕНИЯ. ДРУЗЬЯ. ВСЁ ОСТАЛЬНОЕ. [4, с. 193–199]:

На заняттях, розглядаючи в аудиторії тему «Prioritäten des Menschen von heute», викладач пропонує студентам без підготовки дати als Experiment aus dem Stegreif на дошці німецькою своє бачення пріоритетів людини сьогодення. Студенти в центр ядра, схеми ставлять себе (ich), потім різні варіації (O tempora, o mores!).

Важливим концептом діяльності дослідницького університету для навчального процесу також є створення комп'ютерних лінгвотехнологій, де чітко прослідковується інтеграція науки та практики навчання іноземних мов. Наведемо приклад алгоритму каузальності на рівні дискурсу в німецькій мові, який взято з посібника «Комп'ютерні лінгвотехнології», що використовується на заняттях зі студентами та аспірантами, коли розглядається тема «Kausalität» [2]:

1. *Определите в ниже приведенном дискурсе немецкого языка концепт каузальности, его маркеры на уровне когнитивистики, прагма-лингвистики.*
 - *Что Вы понимаете под концептом каузальности?*
 - *Как Вы видите языковую и концептуальную картину мира в ракурсе представленного текста?*
2. *Блоки заданий учебно-методического характера:*
 - *Выберите ключевые слова/словосочетания/предложения для передачи фабулы текста письменно/устно.*
 - *Озаглавьте абзацы.*
 - *Найдите информационный центр в каждом абзаце.*
 - *Составьте оптимальный план сочинения.*
 - *Трансформируйте глагольные формы тек-*

ста в инфинитив. Определите 3 основные формы этих глаголов.

- *Определите артикль имени существительного по словообразовательным элементам.*
 - *Определите каузальные грамматические маркеры.*
 - *Задайте вопросы к тексту и ответьте на них.*
 - *Передайте содержание на немецком языке, следуя по причинно-следственной цепи представленной фабулы.*
3. *Блоки заданий различного характера ориентированы также на коммуникацию, где можно использовать ранее упомянутые типы заданий и др.:*

AUßENWIRTSCHAFT DER BUNDESREPUBLIK

Die Außenwirtschaft spielt eine entscheidende Rolle im Wirtschaftsleben Deutschlands. Es steht nach den USA an zweiter Stelle im Welthandel. Jeder dritte Erwerbstätige im Lande arbeitet direkt für den Export. Eine derart große Abhängigkeit von der Außenwirtschaft hat folgenden Grund: Deutschland...

An der Spitze der Ausfuhr Güter der Bundesrepublik stehen Kraftfahrzeuge, Maschinen aller Art, chemische und elektrotechnische Erzeugnisse. Auf der Einfuhrseite haben Nahrungs- und Genußmittel das größte Gewicht. Früher standen Erdöl und Erdgas an der Spitze; ...

Die Mitgliedstaaten der Europäischen Union (EU) haben die Zollunion verwirklicht: sie haben den Handelsaustausch untereinander von allen Zöllen und mengenmäßigen Beschränkungen befreit. Deshalb... ... Für die Erschließung oder Sicherung der Außenmärkte gewinnen private Auslandsinvestitionen immer größere Bedeutung.

Etwa 80% aller Investitionen entfallen auf die westlichen Industrieländer und 15% auf die Entwicklungsländer [2, с. 78–79].

При такому підході до лінгвістичної проблеми каузальності на рівні дискурсу студент, аспірант, докторант, науковець не тільки факультету іноземних мов, але і з будь-якого фаху, виявляючи експліцитні маркери та імпліцитні каузальні зв'язки в текстах, які опрацьовуються в аудиторії та позааудиторно, краще зрозуміє зміст іншомовних текстів, краще усвідомить в цілому напрями сучасного розвитку тих чи інших галузей, економічні, соціальні, культурологічні досягнення країни, мову якої вивчає, а також свідомо та якісно трансформує інформаційні здобутки іншомовних текстів на терени України.

Узагальнюючи проблему, ми дійшли певних висновків.

Досвід роботи на різних факультетах університету дозволяє констатувати:

1. Наукові дослідження лінгвістики, когнітивістики, дискурсології, граматики тексту, логіки, філософії, соціології, їх використання у навчальному процесі, сучасні інформаційні технології, новітні лінгвопроекти, інноваційні комп'ютерні програми значно підвищують інтерес студентів до занять, вивчення мови, розумінню фахових текстів тощо.

2. Створена в університеті класична когнітивно-концептуальна модель мови творчо реалізується у подальших наукових дослідженнях вчених, аспірантів, студентів, у лінгвотехнологіях навчального процесу [3].

3. Актуальним є залучення студентами до процесу навчання сучасних інтерактивних засобів, їх різних творчих класичних та інноваційних пропозицій з метою формування інформаційно-

комунікативної культури науки навчання, етичної поведінки промовця.

4. Важливим концептом діяльності дослідницького університету також є створення комп'ютерних лінгвотехнологій та їх практичне використання, де чітко прослідковується інтеграція науки та практики навчання іноземних мов.

5. Викладачі, формуючи та упорядковуючи навчальні матеріали (лінгвопроекти, тексти, тести, вправи), а студенти – реферати, доповіді, курсові, враховують напрацьований раніше досвід класичного навчання та виховання, де пріоритетами є вічні людські цінності, моральні устої через мову ← мислення ← свідомість ← буття у будь-якому зрізі часу, у будь-якому статусі «когнітивної сутності» майбутнього фахівця (П.Т. Гусева – авторське).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусева П.Т. Лінгвопроект: концептуальні напрями та модель / П.Т. Гусева, Л.П. Кургут // Матеріали XI Міжнар. наук. конф. «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація». – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 66–67.
2. Гусева П.Т. Комп'ютерні лінгвотехнології Germanistik: Deutsch. Romanistik: FranVe / П.Т. Гусева, Л.П. Кургут, З.Г. Огнівенко. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. – 96 с.
3. Кургут Л.П. Каузальний комплекс в комунікативній моделі / Л.П. Кургут // Теория языкознания и русистика: наследие Б.Н. Голавина : [сб. статей; материалы междунар. науч. конф.]. – Нижний Новгород : НДУ імені Н.І. Лобачевського, 2001. – С. 191–193.
4. Кургут Л.П. Функціональні категорії каузальності у сучасних лінгвотехнологіях / Л.П. Кургут // Сучасні фундаментальні теорії та інноваційні практики навчання іноземної мови у ВНЗ : кол. монографія ; [за ред. В.Г. Пасинок]. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 161–176.
5. Некрасов А.А. Живые мысли / А.А. Некрасов. – [8 изд.]. – М. : Амрита-Русь, 2009. – 352 с.